

- 13 Πρὸς δὲ τὸ πέμπτον, οὐχ ἔπεται, εἴ τι πρὸς τι τέλος γίνεται, τὸ αὐτὸ καὶ βουλήσει μόνον, οὐ φύσει γίνεσθαι. ὡς γὰρ φύσει ἑαυτὸν ὁ θεὸς βούλεται, οὕτω καὶ τὴν τοῦ παντὸς συντήρησιν φύσει δι' αὐτὸν βούλεται.
- 14 Καὶ πρὸς τὸ τελευταῖον δὲ τῶ ὁμοίῳ ἀποκρινόμεθα λόγῳ. εἰ γὰρ ἡ θεία βούλησις ἀφαιρεθείη τοῦ κόσμου, ὁ κόσμος τῶ ὄντι εἰς τὸ μηδὲν 5 ἂν ἀναλυθείη. ἀλλ' ὡς τὸ ἐπόμενον ἀδύνατον παρὰ Ἀριστοτέλει ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ ἡγούμενον, τὸ τὸν θεὸν δηλαδὴ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ἀφελέσθαι τοῦ κόσμου, ὃν γε φύσει καὶ ἀναγκαίως βούλεται, εἴπερ φύσει τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα βούλεται, ἥτινι φύσει ἔπεται ἡ τοῦ κόσμου πρόοδος ἢ συντήρησις. ὁμολογῶ οὖν τὴν θείαν βούλησιν ἀρχὴν εἶναι τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὃ 10 πολλακίς εἴρηται κατὰ τοὺς Περιπατητικούς, ἡ θεία βούλησις φύσει βούλεται τὸν κόσμον διὰ τινὰ φυσικὴν συνδρομὴν, αὐτῇ τε τῇ θείᾳ βουλήσει ἔπεται ἡ τοῦ κόσμου πρόοδος εἴτε συντήρησις.
- V 138 15 Κάκ τῆς διαφορᾶς δὲ τῆς φύσεως δύναται τις ἀποκρίνασθαι. διττὴ γὰρ ἡ φύσις, ὡς εἴρηται, ἡ μὲν καθ' ὅλου, ἡ δὲ μερική, ἣν καὶ δευτέραν 16 καὶ ἐν χρόνῳ λέγειν οὐκ ἀπεικός. εἰσὶ δ' οἱ τὴν μὲν φυσιοῦσαν, τὴν δὲ φυσιομένην καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ ἄλλως ὀνομάζουσιν. πρὸς ὃ κάκεῖνο δοκεῖ ἀναφέρεσθαι, ὃ φαμεν τὴν οὐσιώδη τάξιν τῶν αἰτίων. μηδὲν οὖν διαφερέτω, ὅπως ἂν τις καλοῖη. τὰ γὰρ ὀνόματα κατὰ συνθήκην γέγονέ τε καὶ γίνεται. καλεῖται οὖν ἕκαστος, ὡς βούλεται. ἐγὼ γε καθ' ὅλου φύσιν καλῶ διὰ τὸ 20 τὸν Ἀριστοτέλη φάναι τὸν θεὸν συμπληρῶσαι τὸ πᾶν εἴτ' οὖν τὸ καθ' ὅλου τῶ πεποιημένῳ συνεχῆ τὴν γένεσιν διὰ τὸ τὴν φύσιν ἐν πᾶσι τοῦ βελτίονος ἐφίεσθαι. τῆς γὰρ καθ' ὅλου φύσεως τὸν σκοπὸν τούτοις τοῖς λόγοις σημαίνει, οὗ χάριν ἀνεπλήρωσεν ὁ θεὸς τὴν τοῦ εἴδους διαμονήν, ἥ δυνατὸν ἦν τρόπῳ, δηλονότι τῇ τῶν ἀτόμων συνεχεῖ γενέσει τε καὶ διαδοχῇ. ὧν 25 οὕτως ἐχόντων, εἰ ὁ ἐναντίος λέγων τὸν κόσμον προάγεσθαι ἢ συντηρεῖσθαι τῇ τοῦ θεοῦ αὐτεξουσίᾳ βουλήσει οὕτω τοῦτο οἶοιτο, ὡς μηδεμίαν φυσικὴν ἀνάγκην νοεῖν. καὶ τοῦτ' οἶεται δόξαν εἶναι Ἀριστοτέλους, ἀμαρτάνει. ἀναγκαίῳ γὰρ φύσεως λόγῳ κατὰ Ἀριστοτέλην, οὐκ ἐκ προαιρέσεως καὶ αὐτεξουσίως παράγεται. οὕτω γὰρ καὶ χρῆται Ἀριστοτέλης τούτῳ τῶ 30 ῥήματι ἐν τῶ τῶν Πολιτικῶν α'. »συνδυάζεσθαι, φησίν, ἀνάγκη τὸ θῆλυ καὶ ἄρρεν τῆς γενέσεως ἕνεκα, καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι, οἷον αὐτό, καταλιπεῖν ἕτερον.« φύσει τοίνυν καὶ ἀναγκαίως, φαίη ἂν Ἀριστοτέλης, παράγεται καὶ συντηρεῖται, ἀνάγκη μέντοι οὐ τῆς ἐν μέρει φύσεως, ἀλλὰ τῆς καθ' ὅλου 35 ὅλου, οὗ χάριν ὁ θεὸς ποιεῖ, ἵνα μηδὲν ἐλλείπη τῶν τὸ πᾶν συμπληρούντων. τὸν θεὸν μὲν γὰρ εἶναι, τὸν δὲ κόσμον ἢ μέρος τι αὐτοῦ ἀναγκαῖον μὴ εἶναι ὃ τῆς καθ' ὅλου φύσεως λόγος οὐκ ἐπιδέχεται. ὅθεν καὶ ὑπῆρχον ἅμα θεός τε καὶ κόσμος καὶ αἰεὶ ἔσονται κατὰ Ἀριστοτέλην. ἡ μέντοι πίστις
- V 138^v καὶ ἡ ἀληθεστάτη ἡμῶν θρησκεία αὐτεξουσίως πάντη, οὐκ ἀνάγκη ἢ ῥοπή 40

8 αὐτὸν *correxí sec. vers. Lat.* αὐτὴν V | 81 συνδυάζεσθαι| ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἀνευ ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι οἷον θῆλυ μὲν *etc. Bekker* | 82 ὡς V ὡσπερ καὶ *Bekker* | 83 αὐτό] *Bekker add.* τοιοῦτον

Ad quintum, non sequitur, si quid factum ad aliquem finem est, 13
ut idem et ex voluntate tantum, nec naturaliter factum sit. Deus enim,
ut naturaliter sese vult, sic et mundi conservationem naturaliter vult
propter se ipsum.

6 Ad ultimum quoque pari ratione respondemus. Nam si voluntas 14
divina removeatur a mundo, nemini dubium est, quin mundus in nihilum
convertatur. Sed ut consequens istud impossibile est, ita et antecedens,
videlicet ut deus suam voluntatem a mundo removeat, quando id naturaliter
et necessario vult, quippe qui naturaliter suam vult bonitatem, quam naturaliter
10 sequitur mundi vel productio vel conservatio. Concedo igitur voluntatem
divinam esse principium mundi, sed quod saepius dictum iam est, voluntas
dei naturaliter mundum vult sive statuit per quandam comitantiam natu-
ralem, eaque ipsa dei voluntate exultat mundi productio aut conservatio.

Ratio respondendi ad haec eadem argumenta vel a naturae differentia 15
15 accipi potest. Nam, ut dictum iam est, duplex naturae ratio intellegitur,
altera universalis, altera particularis, quam et secundam et inferiorem et
temporalem dici non dedecet. Sunt, qui alteram naturantem, alteram
naturatam vocent. Alii aliter nominant. Eodemque pertinere vel illud
videtur, quod causarum essentialem ordinem dicimus. Non referat, quonam
20 nomine appelletur, quando nomina ex instituto aut facta sint aut facimus.
Appellet unusquisque, ut libet, modo de re conveniat. Mihi universalem
vocare placuit, quod Aristoteles deum complevisse totum sive universum
faciendo generationem continuam dixerit, propterea quod natura in omnibus
semper, quod melius sit, appetit. Naturae enim universalis intentionem
25 his verbis significat, cuius causa consulens deus parti deficienti supplevit
eo, quo fieri poterat modo, effecitque, ut species servarentur, ne quid
rerum universitati decisset. Quae cum ita sint, cum adversarius mundum
produci aut servari a dei libera voluntate dicit ita, ne naturae illius
necessitatem intellegat, errat. Necessaria enim naturae ratione producuntur,
80 non ἐκ προαιρέσεως, quod liberam voluntatem dicit. Sic enim hoc utitur
verbo Aristoteles, ut primo Politicorum constat. »Coniungi, inquit, marem
cum femina necesse est, idque non ἐκ προαιρέσεως, sed sicut in ceteris
tum animalibus tum plantis naturale est appetere, tale relinquere alterum,
quale ipsum quodque est.« Naturaliter igitur et necessario producitur et
85 servatur, verum non naturae particularis necessitate, sed universalis, cuius
causa deus agit, ne quid desit ex iis, quibus universum consummatur. Deum
enim esse et mundum aut aliquam partem mundi necessariam non esse
ratio universalis naturae non patitur. Quam ob rem simul fuerunt mundus
et deus et erunt simul semper iudicio Aristotelis, quamquam fides et vera
40 religio ita vult, ut libere omnino mundus productus a deo fuerit, nullaque

28 in *supplevi* ex Graeco

21 cf. Arist. Περὶ Γεν. καὶ Φθορ. β 10. 336 b, 31 sqq. | 81 Arist. Pol. α 2. 1252 a,
26 - 30.

τῆς φύσεως τὸν κόσμον ὑπὸ θεοῦ παραχθῆναι ἀξιοῖ κατὰ τὸν θειότατον Παῦλον ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους γράφοντα· »ἐνεργεῖ πάντα ὁ θεός, δηλαδή κατὰ τὴν πρόθεσιν τῆς ἰδίας θελήσεως.«

- 18 Ταῦτα ὡς οἴεται ὁ ἐναντίος ἀποδεδειχώς, ὡς ἂν εἰ ἤδη σαφέστατα ἀποδεδειγμένον ἦν τὸν Ἀριστοτέλη δοξάζειν ἐκ τοῦ μηδενὸς παραχθῆναι 5 τὸν κόσμον, τοῦ Πλάτωνος καταφέρεται ὡς εἰπόντος τὴν ὕλην συναίδιον τῷ θεῷ καὶ ἀγένητον. καὶ μεμφόμενος τοῦτο ἐπάγει, ὡς οὕτως ὁ θεός οὐδὲν τι πλέον δύναιτ' ἂν οἰουδήποτε τεχνήτου τοῦ ἐξ ὕλης ποιούντος, καὶ ὡς ἡ ὕλη κατὰ ταύτην τὴν δόξαν οὐτ' ἐν χρόνῳ οὐτ' ἐν εἴδει οὔτε ἐν τόπῳ, ἀλλ' ἐξ αἰδίου συνῆν τῷ θεῷ, ὅπερ οὐ δυνατὸν εἶναι οὔτε καθ' 10 αὐτὸ οὔτε κατὰ συμβεβηκός, καὶ ὡς ὁ θεός ἐστὶ ἡ πρώτη ὕλη, εἴπερ ὁ θεός οὔτε καθ' αὐτὸ οὔτε κατὰ συμβεβηκός ἐστὶν ἐν τόπῳ, καὶ ὡς ἔσονται δύο ἀρχαί, ὧν οὐδετέρα ὑπὸ τὴν ἑτέραν ἐστίν, ἀλλ' ἡ μὲν ἑτέρα τούτων τὸ ἀκρον ἀγαθόν, ἡ δ' ἑτέρα τὸ ἔσχατόν ἐστι κακόν. κἀντεῦθεν φησι θεῖναι τὸν Πλάτωνα δύο ἀρχὰς καὶ δύο θεοὺς πρώτους, ὧν τὸν μὲν 15 πηγὴν φωτὸς καὶ ζωῆς εἶναι, τὸν δὲ σκότους τε καὶ θανάτου. ἀλλὰ τὸν μὲν Ἀριστοτέλη μὴ δοξάζειν τὴν ὕλην ὑπὸ θεοῦ δεδημιουργῆσθαι ἤδη προαποδέδεικται. Πλάτωνα δὲ οὕτω βούλεσθαι τὴν ὕλην παραχθῆναι ὑπὸ θεοῦ ὡς καὶ τὸ σύνθετον, ὅπερ ἐξ ὕλης ἐστίν, ἱκανῶς ἐν τῷ προτέρῳ βιβλίῳ δεδήλωται. νῦν δὲ ἀρκείτω τὸν θεῖον Θωμᾶν εἰς μαρτυρίαν τούτου 20 γε ἐπενεγκεῖν. οὗτος γὰρ ἐν τῇ περὶ τῶν Θεῶν Ὀνομάτων Διονυσίου τοῦ Μεγάλου ἐξηγήσει· »θεωρητέον, φησίν, ὡς ἐπιδιωρθώσατο Πλάτων τὴν τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοσόφων πλάνην τῶν μὴ δυνηθέντων διακρίναι τὸ εἶδος ἐκ τῆς ὕλης ἐν τοῖς γενητοῖς καὶ φθαρτοῖς τῶν ὄντων, ἀλλ' εἶναι τι σῶμα ἐνεργείᾳ οἰομένων τὴν πρώτην ὕλην οἶον πῦρ ἢ ἀέρα ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. 25 ὁ δὲ Πλάτων τῷ σώματι καὶ εἴδει ὑποκειῖσθαι τὴν ὕλην κατενόησεν, ἥτις τῇ ἑαυτῆς φύσει μηδὲν ἔχει εἶδος, ἀλλὰ μόνον ὕλην. οὐ διέκρινε μέντοι αὐτὴν τῆς στερήσεως, ὡς ὑπ' Ἀριστοτέλους ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Φυσικῶν γέγραπται. δι' ὃ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἐπόμενοι αὐτῷ οὐκ ὄν τὴν ὕλην ἐκάλουν διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῇ στέρησιν. ᾧ τρόπῳ τοῦ λέγειν καὶ ὁ Διονύσιος χρῆται, 30 εἰ καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἀναγκαῖόν ἐστὶ τὴν ὕλην διακρίνεσθαι τῆς στερήσεως, ἐπεὶ περ ποτὲ μὲν μετ' εἴδους, ποτὲ δὲ μετὰ στερήσεως ἐστίν. ἐνεστὶν οὖν αὐτῇ ἡ στέρησις κατὰ συμβεβηκός. ἔτι τε θεωρητέον κατὰ τοὺς Πλατωνικούς, ὡς ἐφ' ὅσον τις αἰτία ὑψηλοτέρα καὶ ἀνωτέρα ἐστὶ, τοσοῦτον πρὸς πλείω ἢ αὐτῆς ἐκτείνεται δύναμις καὶ τὸ αἴτιον. ὅθεν τὸ 35 πρῶτον ὑποκείμενον ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι, λέγω δὲ τὴν πρώτην ὕλην, τοῦτ' ἀνάγκη τῆς πρώτης φύσεως μόνης, ἥτις ἐστὶ τάγαθόν, ἀποτέλεσμα εἶναι. πᾶν δ' ἀποτέλεσμα ἐπιστρέφει πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν δι' ἐφέσεως. ὅθεν καὶ ἡ πρώτη ὕλη ἐφίεται τάγαθοῦ. ἡ δὲ ἐφεσις αὕτη μᾶλλον δοκεῖ ἐνεῖναι φυσικῶς αὐτῇ ἢ ἡ στέρησις καὶ ἡ πρὸς τὸ ἐνεργεῖα εἶναι τάξις αὐτῆς.« 40 ὁ Πλάτων τοίνυν καὶ οἱ Πλατωνικοὶ καὶ κατὰ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, οὐ τίθενται προὑπάρξαι τὴν ὕλην, ἐξ ἧς ὁ θεός τὸν κόσμον ἐποίησεν, οὔτε μὴν δύο πρώτους καὶ ἀντικειμένους θεοὺς δοξάζουσιν, ὡς ὁ ἐναντίος συκοφαντεῖ.

necessitate id factum aut inclinatione naturali auctore divo Paulo, qui scribens ad Ephesos: »Operatur omnia, inquit, secundum propositum voluntatis suae.«

Haec ubi ita probavit adversarius, quasi iam indubie demonstratum 16
 5 esset Aristotelem produxisse mundum ex nihilo, Platonem invadit crimine, quod ille materiam dixerit coaeternam deo et improductam. Additque ad huius sententiae reprehensionem, quod ita deus nihil plus posset quam opifex, qui ex materia facit, et quod materia sine loco, tempore, forma ab aeterno fuisset, quod non conveniret nec per se nec per accidens, 10
 et quod deus esset materia prima, cum deus non sit in loco nec per se nec per accidens, et duo essent principia, quorum neutrum sub altero esset, at alterum summum bonum esset, alterum summum malum. Proinde Platonem posuisse dicit deos duos primos, alterum fontem lucis et vitae, alterum tenebrarum et mortis. Sed materiam non esse a deo productam 15
 ex Aristotelis opinione ostensum iam est. Platonem vero ita creari materiam ut et compositum, quod ex materia est, voluisse satis libro superiore exposui. Et nunc ea, quae a divo Thoma dicuntur de Platone in exponendo opere divi Dionysii de Divinis Nominibus, refero, ut adversarii imperitia teste tanto viro sit notior. »Considerandum est, inquit, emendatum esse a Platone 20
 errorem veterum auctorum, qui non distinguere materiam a forma potuerant in rebus generabilibus et corruptibilibus. Statuerunt enim materiam primam esse aliquod corpus in actu ut ignem aut aërem aut aliquid tale. Plato autem formae corporali subesse materiam animadvertit, quae in sui essentia nullam speciem haberet, sed tantum esset materia. Eandemque a privatione 25
 non distinxit, ut ab Aristotele in primo Physicorum libro scriptum est. Quam ob rem tam ipse quam eius consecutores materiam appellarunt non ens propter privationem adiunctam. Quo modo loquendi Dionysius etiam utitur, quamquam secundum Aristotelem necessarium est materiam a privatione distingui, quoniam interdum sub forma, interdum sub privatione 30
 reperiatur. Itaque privatio adiungitur ei per accidens. Item considerandum secundum Platonicos auctores, quo altior causa aliqua est, eo ad plura se extendere eius causalitatem. Unde quod primum subiectum in effectibus est, materiam dico primam, hoc esse oportet effectum primae naturae solius, quae bonum est. Omnis autem effectus convertitur ad suam 35
 causam per desiderium. Unde materia prima desiderat bonum. Quod desiderium magis naturale in esse videtur quam privatio et ordo eius ad actum.» Ergo Plato et eius consecutores non materiam praefuisse, ex qua deus mundum crearet, putarunt nec duos primos statuerunt deos, ut adversarius calumniatur.

2 cf. Eph. 1, 11. | 22 Thom. Aq. In Dionys. De Div. Nom. IV. 2. | 29 cf. Arist. Phys. α 4. 187 a, 17—19.

- 17 Τίς δ' οὐχ ὄρα καὶ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ μηδὲν ὅλως ἰσχύοντα; ο γὰρ ἔπεται τὸν θεὸν μὴ ὑπερέχειν οἴουδῆποτε τεχνήτου, εἰ ἐκάτερος ἐξ ὕλης ποιεῖ, φαῖεν ἂν οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην. ὁ μὲν γὰρ θεὸς τὰ οὐσιώδη εἶδη δημιουργεῖ, ὁ δὲ τεχνήτης τὰ κατὰ συμβεβηκὸς ποιεῖ. πόθεν δ' ἔπεται καὶ τὸ τὴν πρώτην ὕλην ἐξ αἰδίου ἀνειδεὸν ὑπάρξαι τῷ πράγματι, εἰ καὶ τῷ 5 λόγῳ δυνατὸν ἐννοῆσαι τοιαύτην, ἢ ὡς ὁ θεὸς ἐστὶν ἡ πρώτη ὕλη; οὐδὲ γὰρ ἐξ ὕλης προὑπαρχούσης ὁ Πλάτων φησὶ τὸν κόσμον ὑπὸ θεοῦ γεγενῆσθαι, ἀλλὰ λόγῳ καὶ τῇ τῆς γενέσεως ἀκολουθίᾳ ὡς προὑπάρχουσιν τὴν ὕλην θεωρῶν διδασκαλίας εἵνεκα ἐξ ὕλης δεδημιουργῆσθαι φάσκει. καὶ τῷ μὲν θεῷ
- V 139^v οὐχ ἀρμόζει οὔτε τόπος οὔτε χρόνος διὰ τὴν τῆς ἐνεργητικῆς δυνάμεως 10 αὐτοῦ ἀπειρίαν, τῇ δὲ ὕλῃ τὸναντίον διὰ τὴν τῆς παθητικῆς αὐτῆς δυνάμεως ἀοριστίαν. ἐστὶ γὰρ μόνως δύνάμις παθητικὴ ἀορίστως ἔχουσα πρὸς ἅπαντα. οὕτως ὑπ' ἀγνοίας ψευδῆ τε προβάλλει ὁ ἐναντίος καὶ ἀμαθῶς κατασκευάζει.
- 18 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς αὐτὸν μᾶλλον, ὅς γ' ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους δοξῶν πάντα τὰ εἰρημένα συμπεράσματα ταῦτα συναγαγεῖν τε καὶ συμπε- 15 ρᾶναι οἰόμενος μεγαλαυχεῖ, ἢ πρὸς Ἀριστοτέλην εἰρήσθω. ἐπεὶ τοί γε αὐτὸν τὸν φιλόσοφον οὐδὲν δυσχερὲς πλείοσί τε καὶ σαφεστέροις λόγοις καὶ ταῖς τῶν ὑπομνηματιστῶν αὐτοῦ μαρτυρίαις ἀποδείξαι μὴ διενεχθῆναι μηδὲ κατὰ τὴν αἰδίως ἐκ τοῦ θεοῦ πρόοδον τοῦ παντὸς πρὸς Πλάτωνα τὸν καθηγεμόνα. ὁ καὶ πολλοὺς τῶν θεολόγων καὶ φιλοσόφων πεποιηκέναι οὐκ ἀγνοοῦμεν. οὐδ' 20 ἤττον τῷ ὄντι αὐτὸν Ἀριστοτέλην περὶ τοῦτο τὸ δόγμα ἀποδεχόμεθα ἢ Πλάτωνα τῇ ἡμετέρᾳ ἀληθεστάτῃ θρησκείᾳ, ἐφ' ὅσον ἐνῆν ἀνδρὶ Ἕλληνι, συμφωνοῦντα ἐν τῇ τοῦ παντὸς δηλονότι παραγωγῇ ἀπὸ μιᾶς τῆς πρώτης καὶ ἀπλουστάτης ἀρχῆς, εἰ καὶ μὴ ἐν χρόνῳ μηδὲ αὐτεξουσίως καὶ ἐνδεχομένως, ὡς ἡ πίστις ἡμῶν παραδίδωσι. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θεῖος Θωμᾶς ἐν τοῖς περὶ τῆς 25 Θείας Δυνάμεως ζητήμασιν ἰσχυρίζεται, ἀμφοτέρους τούσδε τοὺς φιλοσόφους ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἐξ αἰδίου παραγωγῇ συμφωνοῦντας λέγων ἀλλήλοις.

Κεφ. κβ' Ὅτι ἄριστα Πλάτων περὶ τῆς ἀθανασίας διείλεκται τῆς ψυχῆς.

- 22,1 Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ κατήγορος προῶν ἀπὸ ἐβδόμου μέσως ἐκκαιδεκάτου κεφαλαίου περὶ ψυχῆς τὸν λόγον ποιεῖται. καὶ πρῶτα μὲν τὸν Πλά- 30 τωνα φησὶ μηδὲν τι νέον περὶ τῆς ψυχῶν ἀθανασίας προσεξευρεῖν, ἀλλ' εἰληφότα τὰ παρὰ τῶν ποιητῶν ἐρμηνεῦσαι, »ὀχῆματί τε σωματικῷ« αὐτὴν συνάψαι, ὅπερ οἱ ποιηταὶ σκιάν προσηγόρευσαν. ἀλλὰ τίσι μὲν καὶ ὅσοις λόγοις ὁ Πλάτων τὴν τῆς ψυχῆς ἀποδείκνυσιν ἀθανασίαν, ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ ἱκανῶς ὡς οἶμαι ἀποδέδεικται. ὁ γε μὴν ἐναντίος ἐπιθυμίᾳ τοῦ 8E λαιδορεῖσθαι μᾶλλον, ὡς εἶωθεν, ἢ ὀρθῇ κινούμενος κρίσει τὴν τοῦ Πλά- 40 τωνος πρὸς τοὺς ποιητὰς διαφορὰν κατανοῆσαι οὐ δύναται. αἴσχιστα οὖν αὐτοῦ καταφέρεται καὶ λαιδορεῖται μόνον ἀπλήστως, καίτοι μηδὲν ὅλως τῶν ἐκείνου ἐπιχειρημάτων εἰς μέσον προφέρων, οὐ βασανίζων, οὐκ ἐλέγχων. ἀλλ' ἀπλῶς οὕτω τὸν περὶ ψυχῆς ἀθανασίας ἐκείνου λόγον μέμφεται 4C τε καὶ ἐξουθενεῖ. ὃν Μακρόβιος ἀνὴρ λογιώτατος ἐν τῇ εἰς τὸ ἐνύπνιον

Sed argumenta quoque ipsa nullam habere vim quis non videat? **17**
 Non enim sequitur, ne deus praestantior opifice sit, quia uterque ex
 materia faciat. Nam deus formarum substantialium auctor est, opifex vero
 accidentalium. Quid vero sequatur, ut materia ab aeterno fuerit sine forma
5 aut materia prima sit deus? Nec enim Plato ex materia praesupposita
 mundum creatum scribit, sed via rationeque generationis praecedere materiam
 intellegens docendi gratia ex materia creatum dicit. Et deo non convenit
 locus neque tempus propter infinitatem activitatis. Materiae autem haec
 determinata non conveniunt propter passibilitatis indeterminationem. Est
10 enim pura potentia passiva indeterminate habens ad omnia. Ita adversarius
 prae sua ignorance et falsa proponit et inepte argumentatur.

Haec in adversarium potius, qui sese ex opinionum Aristotelis fonte **18**
 ista hausisse profitetur, quam in ipsum Aristotelem disputata volumus.
 Nam, quod ad hunc philosophum spectat, non admodum difficile nobis
15 foret pluribus ac certioribus scriptorum suorum testimoniis ostendere eum
 a praeceptoris sui sententia de aeterna mundi procreatione non discessisse.
 Quam rem a nonnullis cum theologorum, tum philosophorum factitatum
 fuisse non ignoramus. Nec certe minus studiose amplectimur Aristotelem
 huius opinionis auctorem quam Platonem ipsum cum fidei nostrae veritate,
20 quantum gentilitatis ratio pati potuit, consentientem in productione universi
 ex uno primo simplicissimoque principio, quamvis non temporaliter neque
 libere sive contingenter, ut religio nostra docet. Quod divus quoque
 Thomas in iis quaestionibus, quas de Potentia Divina graviter et apposite
 disputavit, plane confirmat, utrumque philosophum dicens in mundi
25 creatione ab aeterno inter se consentire.

Cap. XXII. Platonis de animae immortalitate argumenta probationibus
 Albertus approbat et de Aristotelis secundum quosdam Peripateticos
 de eadem sententia.

Tum capite suo septimo et usque ad decimumsextum agit de anima. **22, 1**
30 Et primum Platonem dicit nihil novi disseruisse de immortalitate animorum,
 sed quae a poëtis acceperat retulisse et vehiculo sustentari corporeo animum
 voluisse, quod poëtae umbrae nomine appellaverunt. Sed quibusnam et
 quot rationibus Plato animam esse immortalem ostenderit, satis me libro
 superiore exposuisse arbitror. Ceterum adversarius convitio magis quam
35 iudicio motus differentiam, quae inter Platonem et poëtas est, cernere
 animo nequit. Itaque spurcissimis verbis foedat auctorem, cum ne unum
 quidem ex multis argumentum eius in medium integre afferat, quod
 refellere conetur. Agit ipse tantummodo maledictis insectans rationem
 Platonis de immortalitate. Quam rationem Macrobius vir doctissimus non

25 cf. Thom. Aq. Quaest. 3. de Pot. Div. art. 5. | **30** cf. Georg. Trap. Comparationes II. 10.

τοῦ Σκηπίωνος ἐξηγήσει οὐκ ἐγκρίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπεραπολογεῖται λύων τοὺς Ἀριστοτέλους συλλογισμούς, οἷς ἐκεῖνος πειρᾶται δεικνύναι ἀδύνατον εἶναι τι αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖν. ὃν καὶ ὁ μέγας Ἀλβέρτος ἐν τῷ περὶ Ψυχογονίας οὕτως ἐπαινεῖ· «ὀλιγίστων τινῶν, λέγων, μεταποιηθέντων ὁ λόγος οὗτος τοῦ Πλάτωνος βεβαιωτάτη ἐστὶν ἀπόδειξις.» ἀλλὰ τὸ μὲν τὴν 5 κίνησιν, ἣν τῇ ψυχῇ ἀποδίδωσι Πλάτων, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐνέργειαν αὐτῆς εἶναι μὴ χρωμένην ὀργάνῳ σωματικῷ, ᾧ λόγῳ μάλιστα καὶ Ἀριστοτέλης τὸν θύραθεν ἐπεισιόντα νοῦν εἰσιέναι τε καὶ θεῖον εἶναι μόνον δείκνυσιν, οὐκ ἂν οὗτος δυνηθεῖη συνεῖναι.

2 Τὸ ὄχημα μέντοι τῆς ψυχῆς ἐκεῖνο τὸ αὐγοειδὲς καὶ αἰθέριον ὁ μὲν 10 ἐναντίος ὡς εἶωθε διασύρει. οἱ μέντοι Πλατωνικοὶ τούτοις τοῖς λόγοις αὐτὸ παραδέχονται, τὴν γὰρ ψυχὴν διχῇ διαιροῦντες καὶ ἡ ἀμέθεκτον αὐτὴν εἶναι λέγοντες, οἷα ἐστὶν ἡ καθ' ὅλου ἐκείνη, ἣν τοῦ κόσμου καλοῦσι ψυχὴν καὶ τρίτην ἐν τῇ θεότητι ὑπόστασιν τίθενται, ἣν ἡμεῖς δηλαδὴ πνεῦμα ἅγιον καλοῦμεν, ὡς πολλάκις ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ἡ μεθεκτὴν. 15 ταύτην γέ φασιν μεθεκτὴν καὶ αἰδίον οὔσαν χρῆσθαι δεῖν σώματι προτέρῳ, αἰδίῳ, ἀγενήτῳ τε καὶ ἀφθάρτῳ. ἐπεὶ γὰρ πᾶσα ψυχὴ αἰδίοσ ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ, τὸ δ' εἶναι αὐτῆς ἐστὶν ἀμετάβλητον, αὐτῷ αὐτῆς τῷ εἶναι ἀνάγκη εἶναι φασιν ἐμψυχοῦν τι σῶμα καὶ αἰεὶ αὐτὸ ψυχοῦν. ὅθεν ἔπεται τὸ καὶ τὸ ψυχοῦμενον αἰεὶ ψυχοῦσθαι αἰεὶ τε μετέχειν ζωῆς, αἰεὶ δὲ ζῶν πολλῷ μᾶλλον καὶ 20 αἰεὶ εἶναι, αἰεὶ δὲ ὃν καὶ αἰδίον εἶναι. ἐπεὶ οὖν μεθεκτὴ ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ τῷ ἑαυτῆς εἶναι ψυχοῖ, ἀνάγκη εἶναι προτέρῳ σώματι αἰδίῳ, ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ κατὰ τὸ εἶναι χρῆσθαι. τοιαύτας τε εἶναι τοῦτο μὲν τῶν σφαιρῶν τε καὶ ἀστέρων τὰς ψυχὰς, τοῦτο δὲ τὰς λοιπὰς, αἷ τοῦ ταπεινοτέρου εἰσὶ βαθμοῦ. ὡσπερ γὰρ τῶν ἀστρῶν τε καὶ σφαιρῶν τὰς ψυχὰς αἰδίῳ 25 ἐνοῦσθαι σώματι καὶ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει δοκεῖ καὶ ζῶα θεῖα καλοῦσιν αὐτά, οὕτω καὶ ταύτας τὰς ὑπ' ἐκείνας ψυχὰς Πλάτων ἀξιοῖ ζῶα τε εἶναι καὶ αἰωνίῳ σώματι ἠνωμένας. εἰ γὰρ μὴ ἐκ σώματος συγκέοιτο καὶ ψυχῆς, ζῶον εἶναι οὐ δύναται.

3 Ἦντινα δόξαν καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν τῆς ἡμετέρας θρησκείας φιλο- 30 σόφων τε καὶ διδασκάλων παραδέχονται πη καὶ οὐ πάντῃ ἄτοπον οἶονται. ἡ γὰρ μὴ εἶναι τὴν ψυχὴν οὐσιῶδες τοῦ σώματος εἶδος ἢ αἰδίῳ τινὶ σώματι δεῖν ἠνώσθαι διίσχυρίζονται. ἄλλως γὰρ ἂν δόξειεν εἶναι εἶδος κατὰ συμβεβηκός. ἀναγκαῖόν τε παρὰ ταῦτά φασιν οἱ Πλατωνικοὶ εἶναι τὸ ὄχημα τοῦτο διὰ τε τὰς ἐν τῷδε τῷ θνητῷ σώματι καθόδους καὶ ἔτι τὰς μετεμψυ- 35 χώσεις. ἐπεὶ γὰρ οὐδὲν φύσει ἐκ τοῦ ἐναντίου μεταβαίνει εἰς τὸ ἐναντίον ἀμέσως — οὕτω γὰρ ἂν δοθεῖη εἶναι κενόν· πᾶσα δὲ μετάβασις διὰ μέσου τινὸς γίνεται —, ἂν ἀγκαῖον ᾗθήθησαν τὴν αἴυλον καὶ ἀσώματον ψυχὴν τῷ συνθέτῳ, ὄρατῷ, ὑλικῷ καὶ φθαρτῷ σώματι τούτῳ μὴ ἀμέσως, ἀλλὰ διὰ μέσου τινὸς ὑψηλοτέρου καὶ καθαρωτέρου, ἀφθάρτου τε καὶ αἰδίου σώματος 40 ἐνοῦσθαι. τοῦτό τε διαφόροις ψυχαῖς διάφορον εἶναι ὑπολαμβάνουσι, ταύτην τε ὄχηματος πρὸς ὄχημα εἶναι ἀναλογίαν, ἣν καὶ ψυχῆς πρὸς ψυχὴν τῆς

35 τε τὰς — καὶ ἔτι V¹ add. in marg.

modo probat, sed etiam tuendo respondet argumentis Aristotelis, quibus ille negat aliquid posse movere se ipsum. Quam Albertus Magnus commendat opere suo de Origine Animae his verbis: »Quibusdam, inquit, perquam paucis mutatis ratio haec Platonis fortis demonstratio est.« Sed enim
 5 intellegere motum, qui a Platone tribuitur animae, non esse aliud nisi actionem sive operationem, quae corporeo instrumento non utatur, quo quidem argumento praecipuo Aristoteles de foris intellectum sive mentem accedere immortalemque esse probat, non interest hominis, qualis hic Platonis adversarius est.

10 Vehiculum vero illud animae ex corpore lucido aethereoque contractum adversarius quidem pro sua consuetudine irridet. Platonici vero his rationibus necessario id ponendum existimant, cum enim animam bifariam distinguant et aut imparticipatam esse dicant, qualis est universalis illa, quam mundi animam vocant tertiamque in divinitate personam ponunt, quam
 15 scilicet nos spiritum sanctum esse dicimus, ut saepe in superioribus ostendimus, aut participatam. Hanc quidem aiunt, cum participata sit atque aeterna, uti corpore oportere primo aeterno, ingenito et incorruptibili. Cum enim omnis anima per essentiam aeterna sit, esse autem eius sit immutabile, profecto ipso esse animet aliquod corpus semperque illud
 20 animet necesse est. Unde sequitur, ut et, quod animatur, semper animetur semperque vitae particeps sit, et cum semper vivat, longe magis semper sit. Quod vero semper est, profecto aeternum est. Cum igitur anima participata sit suoque ipsius esse animet, necessarium est, ut corpore primo, aeterno, ingenito et incorruptibili secundum essentiam (utatur).
 25 Huiusmodi vero sunt cum caelorum et siderum animae, tum reliquae illis inferiores. Quem ad modum enim siderum ac caelorum animas perpetuo unitas corpori tam Aristotelici quam Platonici volunt et haec divina nominant animalia, ita has quoque inferiores animas censet Plato animalia esse et perpetuo corpore unitas. Quippe nisi ex anima et corpore constet,
 30 esse animal non potest.

Cui sententiae nonnulli etiam ex philosophis nostrae religionis consentire videntur. Aut enim non esse animam formam substantialem corporis aut perpetuo uniri corpori debere asseverant, ne alioquin sit forma per accidens. Necessarium praeterea esse huiusmodi vehiculum Platonici
 35 dicunt ad adunitiones, abunitiones et transitiones. Oportet enim in Latina lingua rebus huiusmodi nova accommodare vocabula. Nam cum nihil secundum naturam de extremo ad extremum procedat — sic enim vacuum daretur; sed per aliquod medium omnis transitus fiat —, necessarium existimarent animam immaterialem et incorpoream corpori huic composito, visi-
 40 bili, materiali et corruptibili non immediate, sed medio aliquo sublimiore, subtiliore, incorruptibili atque perpetuo corpore uniri. Id autem diversis

1 cf. Macrob. Comment. in Somnium Scipionis I. 1. | 4 Albert. Magn. De Nat. et Orig. Anim. tr. 2. c. 1.

ὑπερκειμένης πρὸς τὴν ὑποκειμένην. κατὰ γὰρ τὴν ἐκάστης ψυχῆς φύσιν, καὶ τὰ ὀχήματα διανέμεσθαι. πρὸς δὲ τούτοις ἐπεὶ Πλάτων καὶ οἱ ἐκείνῳ ἐπόμενοι οὐδὲν ὅλως σχεδὸν τῆς καθολικῆς ἡμῶν πίστεως τοῦτό γε τὸ μέρος ἀπάδοντες, ὥσπερ ἄλλα αἰώνια καὶ ἄκραν εὐδαιμονίαν τοῖς εὖ βεβιω-

V 141 ἀφορήτους καὶ κολάσεις αἰωνίους ἀποκεῖσθαι φασιν, ἢ δὲ ἀσώματος τε καὶ ἀθάνατος ψυχὴ ἀμέσως πάσχειν ὑπὸ σωματικοῦ πυρὸς οὐ δύναται οὔτε τῶν κολάσεων ἐκείνων αἰσθάνεσθαι οὔτε μὴ αἰσθανομένη λυπεῖσθαι, οὐκ ἀπὸ λόγου τὸ αἰθέριον τοῦτο καὶ αὐγοσιδὲς σῶμα, εἰ καὶ λεπτότατον σῶμα μέντοι ὄν, αὐτῇ περιτιθέασιν αἰδίως, ἐν ᾧ τιμωρεῖσθαι κατ' ἀξίαν δύναται 10 ἄν. οὕτω δὲ καὶ τινες τῶν ἡμετέρων διδασκάλων καὶ θεολόγων ἄνδρες οὐκ εὐκαταφρόνητοι, ζητοῦντες ὅπως ἂν ἡ ἀσώματος ψυχὴ σωματικῶ πυρὶ δύνατο πάσχειν, φασὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ἔξοδον μένειν ἐν αὐτῇ τὰς αἰσθητικὰς δυνάμεις καὶ, ὡς Λύγουστίνος φησι, τὰς αἰσθήσεις ἐν αὐτῇ ζωτικῶς μένειν. ταύτην δὲ τὴν διὰ μέσου τῶν ἐσχάτων ἔνωσιν 15 οὕτω καὶ Ἀριστοτέλης ἀναγκαίαν ἐνόμισεν, ὡς τοῦτ' αὐτὸ σχεδὸν ἐν τῇ δευτέρῳ τῶν περὶ Γενέσεως Ζῴων εἰπεῖν. τὴν τε ψυχῆς μετὰ τοῦ φθαρτοῦ τούτου σώματος ἔνωσιν διὰ μέσου τινὸς ἑτέρου φησὶ γίνεσθαι σώματος θειοτέρου τε τῶν στοιχείων καὶ χωριστοῦ· »πάσης ψυχῆς δύναμις, λέγων, ἑτέρου σώματος ἔοικε κεκοινωνηκέναι καὶ θειοτέρου τῶν καλουμένων στοι- 20 χείων· ὡς δὲ διαφέρουσι τιμιότητι αἱ ψυχαὶ καὶ ἀτιμίᾳ ἀλλήλων, οὕτω καὶ ἡ τοιαύτη διαφέρει φύσις.« καὶ μετ' ὀλίγα περὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος λέγων· »τοῦτο δ' οὐ πῦρ οὐδὲ τοιαύτη δύναμις ἐστὶ, φησὶν, ἀλλὰ τὸ ἐμπεριλαμβανόμενον ἐν τῷ σπέρματι καὶ ἐν τῷ ἀφρώδει πνεῦμα καὶ ἡ ἐν τῷ πνεύματι φύσις, ἀνάλογον οὔσα τῷ τῶν ἄστρον στοιχείῳ.« ἔτι τε μικρὸν μετὰ 25 ταῦτα, τὸ τοιοῦτο πνεῦμα τὸ μὲν εἶναι φησὶ χωριστὸν »τοῦ τῆς γονῆς σώματος«, τὸ δ' ἀχώριστον, ὅπερ δηλονότι ὑλικώτερον καὶ παχύτερόν ἐστιν, ὑγρότερόν τε καὶ ὑδατωδέστερον ὄν. τοῦτο δὲ καὶ διαλύεσθαι τε καὶ πνευματοῦσθαι διὰ παντὸς τοῦ σπέρματος οἴεται »ὥσπερ ὁπὸν τὸν τὸ γάλα συνιστάντα.« οὐκ ἔστιν οὖν λόγος οὐδεὶς, διὰ τί ὁ ἐναντίος καταγελάξῃ τοῦ 30 Πλάτωνος τιθεμένου τὴν ψυχὴν μετὰ σώματος φύσει λαμπροτέρου τε καὶ καθαρωτέρου κατιέναι εἰς γένεσιν.

4 Δεύτερον μετὰ ταῦτά φησι τὸν Πλάτωνα χειρόν τῶν ποιητῶν δια-
V 141^v λεχθῆναι περὶ ψυχῆς. ἐκείνους μὲν γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ μόνῃ τὴν ἀθανασίαν ἀπονεῖμαι, τοῦτον δὲ καὶ ταῖς τῶν ἀλόγων ζῴων καὶ τοιαύτην ἡμῶν 35 ψυχὴν οἶαν σκόληξι καὶ κανιέροις εἶναι βούλεσθαι, ταύτην τε μεταβαίνειν ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς θηρία καὶ ἀπὸ θηρίων εἰς ἀνθρώπους. ταῦτα τῷ Πλάτωνι προφέρει καὶ αἰσχιστον αὐτὸν καὶ ἀμαθῆ καὶ τῆς καθολικῆς πίστεως πολέμιον ἠνομάζει. περὶ ὧν ἀπάντων ἡμεῖς ἱκανῶς ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ ἀπολελογήμεθα, ὥστ' εἰ μήτις εἴη προβάτιον ἢ χρώμενος αἰσθήσει 40 βοσκηματώδει, οὐκ ἂν περὶ Πλάτωνος οὕτω φρονήσειεν.

5 Τρίτον φησὶ τὸν μὲν Πλάτωνα ἐκ πορρωτάτων καὶ πλειῆστον τῆς τοῦ ὑποκειμένου φύσεως διεσπώτων λόγων τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν ἀποδει-

animis diversum esse arbitrantur et eam unius vehiculi ad aliud proportionem habere, quam habet anima superior ad inferiorem. Quippe secundum cuiusque animae naturam distributionem etiam vehiculorum esse oportere. Ad haec cum Plato et sectae eius aemuli nihil fere in hac parte a nostra religione et fide catholica discrepantes, quem ad modum praemia aeterna et veram felicitatem recte agentibus statuerunt, ita etiam male viventibus non leves poenas et corporis cruciatus paratos esse censuerint, anima vero incorporea atque immaterialis pati a corpore immediate non possit, itaque nec poenas ullas sentire nec sentiendo turbari, haud ab re corpus istud quamvis subtile atque aethereum corpus, tamen ei perpetuo univerunt, in quo puniri pro meritis possent. Sic etiam aliqui ex doctoribus nostris haud ignobiles philosophi investigare volentes, quomodo incorporea anima igni corporeo affici possit, dicunt, posteaquam carne ipsa exuta est, sensitivas potentias remanere in ea et, ut Augustinus inquit, omnes sensus vivaciter tenere. Etenimvero hanc rationem unionis extremorum per medium usque adeo necessarium etiam Aristoteles ipse putavit, ut idem fere libro de Generatione Animalium secundo dixerit unionemque animae cum corpore hoc corruptibili fieri statuerit intercedente alio corpore diviniore ipsis elementis ac separato. »Omnis, inquit, animae virtus aliud sortiri corpus videtur, et his quidem divinius, quae vocantur elementa. Atque ut animae inter se nobilitate vel ignobilitate differunt, sic talis natura corporis invicem differt.« Et paulo post de eodem corpore loquens: »Hoc, inquit, non ignis est nec ulla talis potentia, sed spiritus, qui in semine illo genitili spumeoque concipitur, et natura, quae in ipso spiritu analogum est elemento stellarum.« Quin etiam paulo post id ponit partim »a geniturae corpore« separatum, partim non separatum, quod scilicet crassius ac materialius, humidum atque aquosum sit. Hoc enim dissolvi et difflari per totum sperma existimat »tamquam in lacte coagulum.« Nulla igitur ratio est, cur irridere Platonem adversarius debeat, quod animam existimarit cum excellentis naturae corpore ad generationem accedere.

Secundum ait Platonem ineptius etiam quam poëtas ipsos scripsisse. Illos enim immortalitatem animae solum humanae, hunc omni animae tribuisse et nobis animam talem qualem scarabeis et vermiculis statuisse, eandemque transire de beluis ad homines et de hominibus redire ad beluas. Haec obiicit Platoni et turpem, indoctum atque hostem fidei catholicae suis nominibus appellat. Quibus de rebus nos satis superiore libro respondimus, ut, nisi quis bestia sit et beluino ducatur sensu, non ita de Platone sentire possit.

Tertio Platonem dicit ratione usum remota a rerum natura ad pro-

8 αλοθανομένη correxi αλοθανομένην V | 19 πάσης] Bekker *ait.* μὲν οὖν

14 cf. Aug. De Spir. et An. 12 (*Migne P. lat.* 40, 788) | 19 Arist. Περὶ Ζῴων Γενέσεως β 3, 736 b, 29—34. | 28 Arist. Περὶ Ζῴων Γενέσεως β 3, 736 b, 35—737 a, 1. | 28 cf. Arist. Περὶ Ζῴων Γενέσεως β 3, 737 a, 8—14.

κνύναι, τὸν δ' Ἀριστοτέλην ἐκ προσεχυστάτων καὶ οἰκειοτάτων. »τὸ γὰρ μὴ
 χρώμενον, φησὶν, ὀργάνῳ σωματικῷ τοῦτ' ἔστι χωριστόν. ὁ δὲ νοῦς οὐ χρῆ-
 ται τοιοῦτῳ ὀργάνῳ. ὁ νοῦς ἄρα χωριστὸς καὶ διὰ τοῦτο ἀφθαρτός ἐστι
 καὶ ἀθάνατος.« ἐγὼ δὲ τὸν μὲν Ἀριστοτέλη μὴ ὀρθῶς φρονῆσαι περὶ ψυχῆς
 οὐκ ἂν εἴποιμι. μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πλείω περὶ τῆς τῆς ψυχῆς ἀθανασίας 5
 τῆς ἐκείνου δόξης μαρτύρια προενεγκεῖν δυναίμην ἂν, ἢ ὁ ἐναντίος προή-
 νεγκεν. οὔτε μὴν πρόκειται μοι τὸν Ἀριστοτέλη δεῖξαι οὐκ ὀρθῶς περὶ
 τούτων εἰπεῖν, ἀλλὰ μὴ πλανηθῆναι τὸν Πλάτωνα, εἴ γε ταῦτά τῷ Πλά-
 τῶνι καὶ Ἀριστοτέλει δοξάζει. ἰθὺς μὲν οὖν ὀρθῶς εἰρηκέναι Ἀριστο-
 τέλη καὶ οὐκ ἄλλως ἢ Πλάτων. καὶ τό γε ἀπ' ἐμοῦ μήτε τὸ Ἀλεξάνδρου 10
 μήτε τὸ Ἀβερύου ἀξιωμα ἰσχυέτω, ὧν ὁ μὲν ἕτερός φησι τὸν Ἀριστοτέλη
 δοξάσαι μίαν εἶναι τὴν διανοητικὴν πᾶσιν ἀνθρώποις ψυχὴν, ἀγένητόν τε
 καὶ ἀφθαρτον, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος τὸν πρῶτον θεὸν εἶναι τὸν ἐνεργεῖα νοῦν,
 τὸν πάντας φωτίζοντα, χωριστόν τε καὶ ἀφθαρτον ὄντα, τὴν δ' ἀνθρωπίνην
 ψυχὴν γενητὴν τε καὶ φθαρτὴν εἶναι. Θεμιστιῶς τε τὰ αὐτὰ σχεδὸν τῷ 15
 Ἀβερύῳ περὶ τῆς Ἀριστοτέλους δόξης φρονεῖ. ἀλλ' ἕπερ ἔφην, ἰσχυέτωσαν
 μᾶλλον οἱ τὰ βελτίῳ ἢ οἱ τὰ χείρῳ Ἀριστοτέλει ἀποδιδόντες. πλείω μὲντοι
 V 142 ἀναφέρειν πρὸς αὐτόν, ἢ οἱ τῶν φιλοσόφων λόγοι βούλονται, ἐλαττοῦντός
 ἐστὶ τὴν ἡμετέραν θρησκείαν καὶ πίστιν, ἢ γε οὐδένα ἕλως τῶν ἄλλων παρὰ
 τοὺς ἡμετέρους θεολόγους καὶ διδασκάλους τὴν ψυχὴν ἡργιμένην μὲν, ἀίδιον 20
 δὲ διαμένουσαν ἀσφαλῶς πιστεύομεν δυνηθῆναι ἐννοῆσαι ὅλως.

• Ἐπεὶ οὖν ὁ κατήγορος ἐναντίως, ἢ ὡς ἡ ἡμετέρα βούλεται πίστις,
 κατὰ τὴν Ἀριστοτέλους δόξαν οἴεται τὴν ψυχὴν εἶδος οὔσαν οὐσιώδης τοῦ
 ἀνθρωπέου σώματος καὶ τὸ εἶδοποιὸν εἶναι αὐτῷ χορηγοῦσαν συμπλη-
 θυνομένην τε τῷ τῶν σωμάτων πληθυσμῷ καὶ ἅμα τῷ σώματι ἡργιμένην 25
 ὁμῶς οὐ φθίρεσθαι φθειρομένου τοῦ σώματος, ἀλλ' ἀίδιον μετὰ ταῦτα δια-
 μένειν, θεωρήσωμεν εἰ ταῦτα δόξαι Ἀριστοτέλους εἰσὶν. κατὰ γὰρ τὸν
 φιλόσοφον τοῦτον ἀδύνατον εἶναι δοκεῖ εἶδος τι οὐσιώδης διδόναι τῇ ὕλῃ
 τὸ εἶδικόν εἶναι καὶ ὁμῶς μένειν μετὰ ταῦτα τῆς ὕλης ἥτοι τοῦ ἰδίου
 ὑποκειμένου φθαρέντος. εἰ γὰρ ἄρχεται ἅμα τῇ ὕλῃ εἶναι τὸ εἶδος, καὶ 30
 τοῦ εἶναι παύεσθαι ἅμα τῇ ὕλῃ ἀνάγκη, ὡς ἐν τῷ ἑβδόμῳ τῶν Μετὰ τὰ
 φυσικὰ δείκνυται. διὰ γὰρ τὸ τὰ μέρη, ἐξ ὧν τὸ ὅλον συνέστηκεν, ὑλικά
 εἶναι ἀνάγκη τούτων φθαρέντων καὶ τὸ ὅλον φθαρῆναι, καὶ ἐπεὶ παρὰ τὰ
 μέρη δεῖ τιθέναι τὸ εἶδος ἐν τῷ ὅλῳ, διὰ τοῦτο τοῦ ὅλου μὴ μένοντος
 οὐδὲ τὸ εἶδος δύναιτ' ἂν μένειν, ὡσπερ ἂν εἰ ἡ καὶ συλλαβὴ ἀναλυθεῖη 35
 εἰς τὰ ἑαυτῆς μέρη, ἔσται μὲν κάππα καὶ ἄλφα καὶ ἰῶτα, ἀλλ' οὐκ ἂν εἴη
 ἡ καὶ συλλαβὴ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ εἶδος φθαρεῖη ἂν. οὐδὲ γὰρ δύναται
 ῥηθῆναι τοῦτο περὶ τοῦ εἶδους τοῦ ὅλου, ἀλλ' οὐ περὶ τοῦ εἶδους τοῦ μέρους
 λέγεσθαι, ὡσπερ εἰ φθαρέντος τοῦ σώματος ἡ μὲν ἀνθρωπότης οὐκ ἂν
 μένοι, ἥτις τοῦ ὅλου ἐστὶν εἶδος καὶ τὰς οὐσιώδεις τοῦ εἶδους ἀρχὰς παρὶ- 40
 στησιν, ἢ δὲ γε ψυχὴ μένοι ἂν, ἥτις ἐστὶν εἶδος τοῦ μέρους. ἢ γὰρ ἀν-
 θρωπότης συσταλεῖσα ἐν τούτῳ τῷ σώματι διὰ τοῦ εἶδους τοῦ μέρους
 συστέλλεται. εἰ οὖν ἐφθαρμένου τοῦ σώματος ἡ ἀνθρωπότης οὐ μένει, τὴν